

מלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "משפטים" (ובו ד' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק י"ז "שומרי החומות"

א) חיוב גלות על איזה רציחה, האם על הראשונה או השנייה?

איתא בפרשה (פ' כ"א פס' י"ב י"ג) "ומכה איש ומת מות יומת ואשר לא צדה והאלוקים אנה לידו ושמתו לך מקום אשר ינוס שמה"

ובפרש"י: אינה לידו זימן לידו וכו', ולמה תצא זאת מלפניו (והלא אין הקב"ה מזמן מכשול עון לאנשים, ובכל מקום שיש מכשול זו בפשיעת החוטא אבל מי שהולך בתומו הקב"ה אינו מזמן לו חלילה וחס מכשול) הוא אשר אמר דוד, כאשר יאמר משל הקדמוני, מרשעים יצא רשע"י (שמואל כ"ד י"ג) ומשל הקדמוני היא התורה שהיא משל הקדוש ברוך הוא שהוא קדמונו של עולם, והיכן אמרה תורה מרשעים יצא רשע"י? והאלוקים אנה לידו במה הכתוב מדבר? בשני בני אדם, אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד, ולא היו עדים בדבר שיעידו, זה לא נהרג וזה לא גלה, והקב"ה מזמן לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהורג בסולם (ויורד דאלי"כ לא גולה כיון שעלה ונפל אין זו דרך ירידה שעל ידי הוא גולה) ונופל על זה שהרג במזיד והורגו, ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות נמצא זה שהרג במזיד נהרג" ומקור דברי רש"י הוא מגמ' במכות (דף י" ע"ב).

וצ"ב כיון שאין רוצח בשגגה הולך לגלות רק אם כבר הרג בפעם הראשונה ובלא עדים ולפיכך לא הלך לגלות, יש לתמוה, פעם ראשונה מפני מה הזדמנה לו הריגה זו בשוגג? ונראה דזו אינה קושיא, דעל כל עון שאדם נכשל מהיכן בא לידו? ברם הרי כל העולם מלא בניסיונות ועל זה אנו מתפללים, אל תביאנו לידי ניסיון, ולא נבוא לידי בזיון כשלא נעמוד בזה, וודאי שישנם ניסיונות בעולם ואלמלי הם לא היה טעם לכל הבריאה והבחירה, אלא עבודתנו שנדע להבדיל ולהינצל מחבלי היצר הרע, ואם נתגבר עליהם נעלה במעלות הקדושה והטהרה, כל התמיהה כאן על הפסוק, והאלוקים אינה לידו, דנראה דבהכרח יכשל, כביכול סילקו ממנו את הבחירה ודבר זה הוא תמוה, דהרי הקב"ה אינו מביא תקלת עון לידי הברואים, יש אמנם ניסיונות אבל יש גם את היכולת להתגבר עליהם וישנה בחירה שקולה וכל זה אינו נחשב בגדר "אינה לידו" אבל ממהלך דברי הפסוק נראה שכך יהיה שהרי הקב"ה זימנם לפונדק אחד לצורך הוצאת

המזיד להורג והגלית השוגג, וכאילו המצב אינו ביכולת שליטת הרוצח בשגגה ועל זה דרשו, מרשעים יצא רשע, שאף הרוצח בשגגה נחשב רשע ומשני רשעים שמזדמנים יחד יצא רשע נוסף והוא מעשה הריגה שהקב"ה מזמנם יחד לתת היכי תמצוי להורג בשגגה ללכת לעיר מקלט כי עתה יהיו ע"כ עדים, ואילו המזיד שלא היו עדים עליו להמיתו ימות בידי שמים ע"י הקב"ה שמזמן לו הריגה אלא שאם היה מת בדרך אחרת לא היה תיקון לרוצח בשוגג, לפיכך זימנו את שניהם למקום שבמעשה אחד יתקונו שני הדברים בבת אחת ודו"ק.

אולם המהרש"א במכות (דף י" ע"ב ד"ה אחד שוגג ואחד מזיד) תירץ ע"ז שהמעשה הראשון היה בענין שפלוני היה חייב מיתה על דבר אחר ולא דווקא שהרג במזיד אלא כל חיוב מיתה שנתחייב לשמים ולפיכך לא היו על הריגתו עדים, אבל זה שנהרג בשניה והיה עתה על פי עדים חייב להיות שהיה חייב מיתה בי"ד שכן עונו הוא בחפצא שייך למיתת בי"ד אלא שבאותה עת לא נזדמנו לו עדים שיוציאו את חיובו למיתה (ואולי נתגלגל שהרג אדם שגם היה חייב מיתה לשמים והרגו במזיד דגם על זה שגלגלו חובה על ידו אינו פוטר ממיתה זה שהרג מי שחייב מיתה לשמים)

ובמהרש"א שם הקשה, דנראה שהרוצח בשגגה חייב לצאת לגלות אף שלא היו על כך עדים, דאלמלי כן למה זימנו לו את הפעם השניה והלא לא נתחייב גלות? אלא ע"כ דעל פי האמת היה חייב לצאת לגלות על הרציחה הראשונה אלא שהוא לא ניסה לצאת לגלות ולא ביקש תיקון על עונו לפיכך משמים מגלגלים לו רציחה נוספת בעדים כדי שילך לגלות. ולכאורה צ"ב, אמאי חייב הוא גלות על רציחה ראשונה והלא הגלות נועדה להצילו מידי גואל הדם וכאן לא היו עדים ואין גואל הדם וא"כ אין לו לפחוד על מיתתו בידי גואל הדם למה א"כ צריך הוא ללכת לעיר מקלט? ותירץ המהרש"א דמייירי שהודה על המעשה ונדע מכך לגואל הדם ולפיכך היה עליו לילך לעיר מקלט או שנודע הדבר לאנשים שהיו קרובים ופסולים ויש א"כ גואל הדם והיה עליו לצאת לגלות כדי להציל את עצמו מגואל הדם ולפיכך זימן לו הקב"ה שילך בפעם השניה לגלות עכת"ד יעו"יש.

נראה מדברי המהרש"א שנקט בפשיטות שדין יציאה לגלות הוא הלכה של הצלה מידי גואל הדם ולא מטעם

להורג את הטריפה, דהתם יש בו חולי שממיתו וכבר עכשיו נחשב כמת אף שבפועל עדיין מהלך ברחוב כיון שבוודאי לא יתרפא ממחלתו זו (ויעוין בר"י מיגאש בסוגיא הובא בשיטמ"ק) והנה הכא, אותו אחד למה נחשב הוא לגברא קטילא והלא יכול היה לחיות שנים רבות עד שהיה מגיע זמנו למות, ובזה אף לשיטת רבן צריך להיות חייב ההורג גלות ואין זה מקצת נפש אלא כוליה נפש ואמאי דימה תוס' רא"ש זה להורג את הגברא קטילא, ויש לחייב את מי שהורגו גלות כהורג כל נפש בשגגה ע"כ תורף קושייתו.

ותמיהני עליו, דלמה לו לפלפל כל כ"כ, והלא גמי ערוכה בערכין (דף ז' ע"א) דרק מי שנגמר דינו להיהרג ויצא להיהרג ההורגו פטור, אבל כל עוד לא נגמר דינו למיתה, ההורגו חייב עליו מיתה, ופשיטא דמי שיהרגו בשוגג יגלה עליו, ולכאורה זו תמיהה עצומה ביותר. וצריכים לומר דדעת תוס' רא"ש, דיש לחלק בין דין להרוג על רציחת מי שלא נגמר דינו להיהרג דאף שחייב מיתה לשמים אבל כיון שמסור דינו לבי"ד של מטה ובבי"ד של מטה יש לקיים את, ושפטו העדה והצילו העדה ועד שלא ממיתים אותו חייבים להפך בזכותו (ואף אם נגמר דינו מחזירים, אלא שכיון שנגמר דינו למיתה אין בזכות הזאת לתת לו דין גברא דלאו בר קטילא) אבל לענין כפרה של גלות סובר תוס' רא"ש דזה נועד רק למי שהרג אדם שאינו חייב מיתה, שאם היו ע"ז עדים והתראה אפשר היה נגמר דינו למיתה בידי אדם, על כזו הריגה לא חידשו כפרה של גלות שבאה לכפר על הריגת אדם שהיה ראוי לחיות, אבל כאן הרי הקב"ה זימן את שניהם לפונדק אחד וכל מטרת העניין לבער את התועבה מן העולם, והיאך יהיה בענין כזה לחייב גלות של כפרה על מיתתו שעה שכל מטרת הזימון כדי לבער קוצים מן הכרם, לפיכך יש לחלק בין הסוגיא בב"ק דדנה לגבי חיוב מיתה בי"ד לדין גלות שבאה למטרת כפרה וזה נראה בעיני פשוט.

ועל תירוצו השני של תוס' הרא"ש שהגלות מכפרת גם על הרציחה השניה בכפרה אחת כי תלי במיתת הכהן גדול ותמה על זה בפרפרת משה, היאך יתכן שעונש אחד יכפר על כמה עבירות. מלבד זה אמר דיש לעיין טובא שהרי מעשה זה נעשה בבחירה דאם לא היה נחשב למעשה בבחירה לא היה נענש עליו, ומה דנענש על מעשה כזה על כרחך שאין זו גזירה משמים שיהרוג את השני ואם ה' זימן את שניהם לפונדק אחד כדי להרוג בשוגג חייבים לומר שהיה בכוח בחירתו לא להרוג את השני והיאך יכשילו משמים להרוג פעם שניה ולחייבו על כך בגלות, וקושייתו תמוהה, שהרי זה גופא מסביר רש"י במכות, דאם נשאל היאך הקב"ה אינה לאדם שיכשל בחטא על זו התשובה של דוד המלך מרשעים יצא רשע, כלומר ניטלה ממנו כעת הבחירה והוא נבחר להיות 'שבט עברתי' של הקב"ה להרוג את הרוצח במזיד. ואם תקשני למה נענש א"כ עליו בגלות, אין זה עונש, שהרי בלאו הכי היה חייב זאת מחמת הראשונה ולא יאריך בשל זה אפילו ביום אחד, שהרי בלאו הכי יצטרך לשבת

כפרה אתי והוא תמוה מאד דבגמי מכות (דף ב' ע"ב) מוכח דעיקר הטעם שרוצח הולך לעיר מקלט אינו בשביל להינצל מגואל הדם אלא בשביל שתהיה לו כפרה על עצם הרציחה, וכבר עמדו בכך ב"ערוך לנר"י ובאור שמח (פ"ו מהלכ' רוצח ה' י"ב) דייק כן מה דאמרינן בגמי' (שם דף י"א ע"ב) גבי רוצח שנגמר דינו ומת מוליכין עצמותיו לעיר מקלט עד מות הכהן הגדול ואם כל ענין ההליכה לעיר מקלט כדי להינצל מידי גואל הדם, מה הענין להוליכו לעיר מקלט? אלא ע"כ דזה מטעם כפרה ולפיכך כל עוד לא מת הכהן הגדול עדיין אין לו כפרה, וכיון שכן על הרוצח שיודע שחייב כפרה לילך להתכפר יעו"ש.

ובתוס' רא"ש [הובא ב"הדר זקנים" על פרשת משפטים] הקשה דהנה זה שהרג פעמיים בשוגג חייב שתי גלויות, ואיך יתכפר בגלות אחת? (אמנם מצינו בחייבי חטאת שמתכפרים על כמה עבירות בחטאת אחת, ברם התם לא הייתה ידיעה בינתיים, לפיכך קרבן אחד עולה על כולם, אבל כאן הרי ידע לשתי הרציחות והווי כידיעות שבינתיים שמחלקות, לפיכך תמוה היה לו, היאך כפרה אחת עולה לשתי רציחות ותירץ בזה שני תירוצים.

(א) באמת כל חובת הגלות היא רק על ההריגה הראשונה, אבל השני שהרג במזיד, אין על הריגתו חיוב כפרה, ומהאי טעמא לחוד לא היה עליו ללכת לגלות אלא זה רק מסבב לגלות הראשונה שתבוא.

(ב) תירוצ' ב) כתב בשם מהרי"ש, דגלות אחת מכפרת על כמה חיובי שגגה דכיון שהתורה התנתה שישב הרוצח בעיר מקלטו עד למות הכהן הגדול ממילא כאשר מת הכהן הגדול הוא נפטר מכל החיובים הנוספים. ואפשר לומר דלולי היה מותנה במות הכהן הגדול, ונמשיל זאת דהיה עליו ללכת לגלות על רציחה בשוגג לעשר שנים, אה"נ היה צריך לילך שוב לגלות, דגלות אחת אינה עולה לכפר על הרציחה השניה, אלא דכיון שמות הכהן הגדול מפקיע ממנו חיוב גלות אין לו להתחייב גלות על הרציחה השניה שנעשית בחיי הכהן הגדול הראשון.

(ומכל זה חזינן דתוס' רא"ש נקט דגלות היא כפרה ולא הצלה מגואל הדם אף שבדואי יש ענין לילך להיצל מגואל הדם אבל לא זה עיקר טעם החיוב ולא תלי בזה)

וראיני ב"פרפרת משה" (להג"מ רבי משה רובינשטיין שליט"א) שהקשה על תירוצו הראשון של תוס' רא"ש, דלכאורה תלי בנידון שלם בגמי' ב"ק (דף כ"ו ע"ב) אמר רבה, זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקיבלו במקל פלוגתא דר' יהודה בן בתירא ורבן, דתניא הכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות בין בבת אחת בין בזה אחר זה כולן פטורים (דבעינן שיכה כל נפש ולא מקצת נפש) ור' יהודה בן בתירא אומר, בזה אחר זה האחרון חייב, לפי שקירב את מיתתו, ולא דמי לזורק כלי מראש הגג ובא אחר וקיבלו במקל דהשני פטור דכיון דהוי כבר תבר מנא באויר דאין לו כל שוויות ממונית בצורה כזאת אבל כאן הכל תלוי במציאות של נפש ועדיין יכול היה לחיות מעט ואף על נטילת מקצת נפש יש לחייב, וגם לא דמי

השני והכל התרחש בצורה הטבעית ביותר והוא משמש כיד הבורא להוציא את פסק הדין, ומכל מקום גולה הוא לעיר מקלט וזה נוכל לפרש בשני האופנים שנתבאר (לעיל: א) באמת על המעשה השני אין הוא צריך אף כפרה שהרי הוא רק ידא אריכתא של הקב"ה ברם הרי הרג את הראשון שלא היה רוצח במזיד ועל רציחה הראשונה הוא גולה. ב) הוא צריך כפרה אף על הרציחה השניה, דאף שנגזר עליו למות, אבל כיון שלא נהרג בדרך של מיתת ביי"ד אלא הוי רק בגדר בר בחירה והייתה לו את ההיכר תמצוי להימנע אם היה שומר את עצמו ומשגיח על כל מעשיו הרי לא הייתה יוצאת ממנו תקלה כזאת והקב"ה היה מוציא את גזר דינו שהרי הרבה שלוחים למקום, לפיכך חייב הוא כפרה אף על הריגת השני בשוגג וכפרה אחת עולה לכולם.

בזה יש לבאר את דברי הגמ' (מכות דף י"ב ע"א) "אמר ריש לקיש, שלוש טעויות עתיד שרו של רומי לטעות, דכתיב, מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה. טועה, שאינה קולטת אלא בצר והוא גולה לבצרה. טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד היה. טועה, שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך הוא". וצריך ביאור במה טעה שרו של רומי שהיה סבור שתקלוט אותו אפילו מזיד והרי מזיד טעון מיתה ואין לו כפרה בגלות?

ברם לפי הנ"ל אפשר לבאר שרו של רומי סבור היה שכל פעולותיו נעשו כדי לקיים את רצון הבורא יתברך שגזר על עם ישראל מיתה גלות ויסורים קשים על ידיו נמצא שכל מה שעושה הוא בגדר 'ידא אריכתא' של הקב"ה וממילא אין על מה לתבוע אותו ואם יש להגדירו הרי הוא כאחד שעושה בשוגג שאף הוא מקיים את רצון הבורא יתברך ומכל מקום צריך הוא לילך לעיר מקלט כיון ששפך דמים ועל זה גופא צריך כפרה, על כן מחשיב הוא עצמו כחייב גלות על מעשיו ועל כן הוא הולך לחפש עיר מקלט וטועה ג' טעויות בבצרה שחושב שבצרה היא עיר מקלט ושם לא יפגע בו הקב"ה, טעות נוספת היא שכל דין עיר מקלט נועד רק לאנשים ולא למלאכים, דרך אדם מתכפר בעיר מקלט אבל מלאך לאו בר כפרה בעיר מקלט, אולם לו יצויר ששתי טעויות לא היו נחשבות כטעויות והיה שייך להיות בר כפרה וגם בצרה ראויה הייתה לקלוט, מכל מקום אין הוא נחשב כשוגג בזה שהוציא לאור משפטו של הקב"ה, כיון שעשה זאת בתוספת של שנאה אישית ולפיכך לחטא מזיד יחשב ומהאי טעמא לחוד כבר אינו בר כפרה ודו"ק.

ג) למה אינו נמנה המענה את חברו בין חייבי מיתות לשמים? (מיוסד ומעובד על דברי המשנת חיים)

איתא בפרשה (פ' כ"ב פס' כ"א כ"ב כ"ג) **"כל אלמנה ויתום לא תענון, אם ענה תענה אותו כי אם צעק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים"**

על כך עד מות הכהן הגדול, ומאי דבעי כפרה, על זה שקלה הייתה בעיניו להרוג אדם לפיכך מגלגלים חובה על ידי חייב וכיון שאף לאחר שהרג עדיין (לפי תירוצו השני של תוס' ראי"ש) אינו נחשב כגברא קטילא, לפיכך חייב הוא על מיתתו גלות אחת שעולה לשניהם ודו"ק.

ב) החילוק בין שוגג למזיד לעניין כפרה.

"ואשר לא צדה והאלוקים אנה לידו ושמתני לך מקום אשר ינוס שמה וכי יזיד איש על רעהו להרוגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות".

התורה מבדילה בין רוצח בשוגג לרוצח במזיד לא רק בעצם חיוב המיתה, שבשוגג אינו חייב מיתה ואילו מזיד חייב מיתה אלא גם בעצם הקליטה, דלשוגג יש כפרה על החטא על ידי הגלות ואילו רוצח במזיד אין לו שום היכר תמצוי של קליטה ולוקחים אותו מעם המזבח ואינו קולט בשבילו אפילו שמתעסק בעבודה.

ולכאורה יש להבין, דהרי אדם מועד לעולם ואף השוגג נקרא בתורה בתואר רוצח הוי אומר שיש לו שייכות לפרשת הרוצחים, והנה גבי שוגג אומרת התורה שמה שהוא נס לעיר מקלט להתכפר, משום דהאלוקים אינה לידו והכוונה שהרג את מי שכבר מחויב מיתה, למה לא נשאל גם בכל הורג במזיד והלא הרג את מי שמחויב לשמים מיתה והוא שליח ההשגחה העליונה למה נעניש אותו יותר מההורג בשגגה. ובאמת שאין זו קושיא כלל, כי גלות היא כפרה ולמזיד אין כפרה, וע"כ אין עניין לשלחו לגלות כי זה לא יועיל למרק את עוונותיו ומיתה אין לתת לו כי לא היו עדים והתראה וז"פ.

ברם ראיתי שהגר"מ זילבר שליט"א מבאר זאת בדרכו היחודית ולהנאת החידוד הבאתי זאת, הנה כתב ברמב"ן (בראשית פ' ט"ו פס' י"ד) "ודע והבן כי האיש שנכתב ונחתם בראש השנה להריגה, לא ינקה הליסטים ההורג אותו בעבור שעשה מה שנגזר עליו, הוא רשע בעונו ימות ודמו מיד הרוצח יבוקש, אבל כאשר תצא הגזירה על פי נביא, יש בעושה אותה דינים, כי אם שמע אותה ורצה לעשות רצון הבורא כנגזר. אין עליו חטא, אבל יש לו זכות בו, אבל אם שמע המצוה והרג אותו לשנאה או לשלול אותו, יש עליו העונש, כי הוא לחטא נתכוון ועבירה הוא לו".

העולה בזה דאין אה"נ גם המזיד מקיים את מצוות הבורא ובה גופא באמת אין חסרון, אדרבה הוא מקיים את מצוות הבורא ואם שמע מהקב"ה ציווי ועושה זאת מטעם קיום ציווי הבורא שפיר, אבל היכא שמערב בזה את הנגיעות של עצמו והוא עושה בו משפט בשל שנאתו אותו, נמצא שאין הוא מענישו בשל ציווי הבורא אלא זו רק ההיכר תמצוי כדי שיוכל להמיתו, לפיכך עבירה היא ביזו ואין לו את הכפרה של עיר מקלט שאינה מספקת בשבילו אלא אדרבה מגיע לו מיתה כדרך רוצח במזיד, משא"כ זה שרוצח בשגגה הוא שליח של הקב"ה בלא שום מעורבות אישית שהרי אין לו כל כוונה להרוג את

הדבר תלוי בצעקת המעונה, ממילא אינו דומה לחיוב מיתה אחר שהוא בידי שמים, כמו כהן מחוסר בגדים ששם המיתה היא על עצם השימוש מחוסר בגדים ואין לזה תנאים, אבל כאן אין די בעצם העינוי אלא זה מסור למעונה, דאם יצעק ימות המעונה, אבל אם לא יצעק לא ימות הרי אין זה עונש עם עצם המעשה.

אלא דמכל מקום צ"ב בעצם הביאור במכילתא דחיוב מיתה הוא רק כאשר המעונה צועק ואילו אם אין המעונה צועק אינו חייב מיתה, דלכאורה נסתר מהמשך דברי המכילתא, דלאחר שנתרבה שגם מי שאינו צועק נענש המעונה, א"כ מה ת"ל כי אם צעק יצעק אל"י ועל זה משיב המכילתא "אלא ממחר אני להיפרע על ידי שהוא צועק יותר ממי שאינו צועק". ופשטות הלשון הוא דשניהם חייבים באותו עונש, על כן שאל המכילתא, מה ההבדל אם הוא צועק ללא צועק? על כך עונה הוא שמי שצועק העונש מגיעו מהר, ואילו כשאינו צועק העונש מתמהמה. ולכאורה הכוונה לאותו עונש. ברם אם נפרש כדברי כל אותם מפרשים שכשהוא צועק המעונה נענש במיתה ואם לא יצעק יענש בעונש אחר א"כ אין כל מקום לשאלה, מה ההפרש?

ואכן יש מפרשים את הריבוי במכילתא לעונש מיתה גם אם אין המעונה צועק אלא שהעונש מתעכב יותר וכן נראה בתוס' השלם על החומש [בהוצאת רב יעקב גליס ז"ל] ואין א"כ מקום לדברי המשך חכמה. מיהו מהתוס' ב"ק דף צ"ג ע"א (ד"ה אחד) נראה דהגמרא שם חלוקה על המכילתא ואליבא דהגמ' מענישים את המעונה במיתה רק כשהמעונה צועק ואילו כשאינו צועק אינו נענש כלל כפשוטו של פסוק.

ובעיקר תירוצו של המשך חכמה שמתרץ את קושית הרמב"ן דהמיתה תלויה בצעקת המעונה ולפיכך לא דומה הוא לשאר חייב מיתה, צריכים לעמוד, איך הוא מפרש את הענין, דאפשר לומר דלעולם אין כל נפק"מ בעצם העינוי באין צועק ללא צועק, ואם מכל מקום אין חיוב מיתה במי שאינו צועק, צ"ל דעונש המיתה הוא לא על עצם העינוי שהרי הוא תלוי בצעקה, ובזה הוא חלוק משאר חיובי מיתה שאין כל התנאה במעשה אלא העונש הוא על עצם המעשה. זה צד אחד בפירוש.

ברם ניתן לומר פירוש אחר בדבריו, דזה שהמעונה אינו צועק זה מהלך אחר של עינוי, והרי זה כמי שאין הדבר נוגע אליו (קצת תמוה בעיני אולי הסיבה שהיתום אינו צועק כי פוחד הוא לצעוק או בוש בדבר, אבל מתענה בשקט, מניין שמי ששותק פירוש הדבר שאין הדבר נוגע אליו אישית. וזכורני אישית בבחור בישיבה שהציג עצמו אדיש לחלוטין לכל עינוי, פעם באמצע ארוחת הצהרים עשו כמה מעשה קונדס ושפכו על בגדיו מעדני שוקולד והיה כולו מלוכלך מכף רגל ועד ראש בשוקולד ובדקו הבחורים לראות האם יגיב על זה והלה לא הראה כלפי חוץ שום תגובה והמשיך לאכול כאילו לא קרה כלום, ואני בזמנו רתחתי מאד ואמרתי שיתכן שהוא מנסה לשחק את האדיש אבל בפנים בלב הוא פגוע מאד וזה

ובפרש"י: כי אם ענה תענה אותו, הרי זה מקרא קצר גזם ולא פירש עונשו, כמו לכן כל הורג קין גזם ולא פירש ענשו, אף כאן, אם ענה תענה אותו, לשון גזם, כלומר סופך ליטול את שלך, למה? כי אם צעוק יצעק אלי ואשמענו ואנקמנו".

וצ"ע וכי גזם הפסוק כמו בקין שלא כתוב כלל העונש להורג את קין, אבל כאן הלא העונש מפורש הוא בפסוק, וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב וגו'. וברמב"ן עמוד בקושיא זו (בפס' כ"ב) וכתב בזה"ל "ואיננו נכון, וגם העד שהביא לא העיד כן. ויעויין שם מה שהאריך בפירוש הפסוק.

ובפס' כ"א כתב הרמב"ן ז"ל "וטעם כל אלמנה אפילו עשירה בעלת נכסים, כי דמעתה מצויה ונפשה שפלה ואמר אם ענה תענה אותו כל יחיד מהם, על כן כתיב אחריו, והיו נשיכם אלמנות, כעונש האלמנה וצעקתה, ובניכם יתומים כצעקת היתום, והעונש הזה לא מנו אותו רבותינו בכלל חייבי מיתה בידי שמים בברייתא דואלו הן שבמיתה השנויה בסנהדרין (פ"ג ע"א) והטעם שאין זה מיתה כמיתה בני אדם בידי שמים שנאמר בהם ומתו בו כי יחללוהו ולא תמותו. אבל ענש בכאן שיהרוג אותם בחרב אויב או במלחמה ירד ונספה בלא הודע, והיו נשיהם אלמנות לעולם ובניהם יתומים לעולם. (כלומר שהן צרות עגונות לעולם כי אין עד במיתה ואין נותנים לבן לרדת לנכסי אביו כדי לרשת אותו). וצ"ב במה זה שונה מכל חייבי מיתה בידי שמים, הלא כל אחד שמתחייב מיתה בידי שמים יכול להיהרג בחרב וכדו'. מאי טעמא אינו נחשב כחייב מיתה בידי שמים?

איתא במכילתא "יכול כל זמן שהוא צועק אני שומע ואם אינו צועק אינו שומע? ת"ל כי אם צעק יצעק אלי, אלא ממחר אני ליפרע על ידי שהוא צועק, יותר ממי שאינו צועק. וכתב מהר"ם ב"ב בביאור המכילתא, דעל הצועק קאי 'וחרה אפי והרגתי אתכם' לומר כשאשמע צעקתו וחרה אפי והרגתי אתכם, אבל על מי שאינו צועק לא פירש כל עונשו, כי 'אם ענה תענה אותו' וזהו הגיזום אבל עונשו לא פירש, ובהכי מתרץ הוא את קושית הרמב"ן על רש"י, דהעונש נאמר רק על הצועק אבל לא כתוב מה יהיה עונשו של מי שאינו צועק, כפי שלא נאמר מה יהיה בדיוק העונש של זה שימית את קין. ונראה אולי שבמקרה כזה לא יקבל עונש מיתה אלא עונש אחר בהתאם לחומרת עונו. וכן הסכימו עמו החזקוני והריב"א ובמושב זקנים בשם י"מ.

ו'במשך חכמה" [במקום] אמר שזהו גם תירוץ לקושית הרמב"ן מפני מה לא מנו את מיתה זו בין אלו שחייבים עונש מיתה לשמים "משום דכתיב כי אם צעוק יצעק אלי, דוקא כשצועק, אבל אם אינו צועק לא, אף לפי שדרש במכילתא, שמוע אשמע לכשאינו צועק, מכל מקום אינו בהרגתי אתכם רק עונש בעלמא וכו', לכן לא נמנה בין חייבי מיתה לשמים". ויש לבאר דבריו, דחיוב מיתה זה אינו ככל חייבי מיתה בידי שמים, כי כאן

במקרה כמו מחלון וכיליון שבתחילה נגעה מידת הדין בממונם, ורק לאחר מיכן פגעה בהם מידת הדין, והיינו משום שלא היו חייבי מיתה לשמים (יעוין ברמב"ם פ"ה מהל' מלכים הל' ט') ולפיכך תחילה פגעה בהם בממונם ורק לאחר מיכן מתו, וא"כ גם גבי עינוי יתום ואלמנה לפי דברי המשך חכמה אינו מת מיד בצעקה הראשונה רק לאחר כמה צעקות א"כ ע"כ דאין זה גדר של חייבי מיתה לשמים, לפיכך שפיר לא נמנה שם.

ברם כל הפירוש של הכפילות בפסוק קאי רק אליבא דפירוש המשך חכמה, מיהו למפרשים דברי המכילתא את ריבוי המכילתא דאם אם אין הצועק נענש הוא במיתה רק שנפרעים ממנו לאחר זמן ואילו אם צועק נפרעים מיד מידי המענה, לא ייושבו דברי הפסוק "כי אם צעק יצעק" למה נכפלה הצעקה? וכבר עמד בזה ב"עמק דבר" ופירש דצעק יצעק הוא מדן תפילה דדין תפילה שיהיה שבח לפני התחנונים, והשבח גם נקרא בשם צעקה וזהו כי אם צעק יצעק, תחילה שבח ואחרי כן תחנונים לבורא. כן פירש ב"גן רוה".

ברם יש להעיר מדברי הזוהר (ח"ב י"ט ב) צעקה ושועה במאי איתפרשן? אמר ר' יצחק, אין לך שועה אלא בתפילה כו', צעקה שצועק ואינו אומר כלום, אמר ר' יהודה, הלכך גדולה צעקה מכולן, שצעקה היא בלב, הדא הוא דכתיב, צעק לבס אל ה' (איכה פ"ב פס' י"ג) צעקה וזעקה דבר אחד הוא, וזה קרובה להקב"ה יותר מתפילה ואנחה דכתיב, כי אם צעק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו" מבואר בזוה"ק דהצעקה האמורה כאן אינה בתפילה אלא שצועק מעמקי לבו ואינו אומר כלום. לפי זה לא יעלו יפה דברי הי"עמק דבר" בפירוש כפילות הלשון בפסוק.

והנה הרמב"ן השיב על קושייתו מפני מה לא נמנה חיוב מיתה זה בידי שמים, שאין חיוב מיתה זה ככל חיוב מיתה בידי שמים כמו הנאמר, ומתו כי יחללוהו (במדבר פ"ה פס' ל"ב) אבל ענש בכאן שיהרוג אותם בחרב או במלחמה ירד ונספה בלא הודעה וכו"ו והדברים צריכים ביאור. ונראה לבאר דהנה כתב בהעמק דבר" וז"ל "והרגתי אתכם בחרב, בשעת חרב ומלחמה, והוי עידן דריתחא ושעת סכנה, אז העונש מצוי וכו' יעו"ש שהביא ראה מדברי המכילתא [כאן] שאמר ר' ישמעאל כהן לרשב"ג בעת שהוציאום להריגה (ככפרה על מכירת יוסף) דאפשר שהיה עוון בידם שלא נזהרו כל כך באלמנות, הרי דלא הגיע אליהם העונש רק בשעת שהיה עליהם חרון אף של מלכות ונהגה בחרב וכן חורבן הבית מצוי אז אף הוא בחשבון יעו"ש

ולפי זה אפשר לבאר את כוונת הרמב"ן, דחיוב מיתה זה יהיה רק בשעת עידן דריתחא של מלחמה וכדומה, ולפיכך אינו דומה לשאר חייבי מיתה בידי שמים שהללו מתים בכל זמן ובכל שעה ואינו תלוי בעידנא דריתחא ואילו חיוב מיתה דפגיעה באלמנות הואיל ונזכר הלשון והרגתי אתכם בחרב, על כורחך דהוא רק בעידנא דשולטת בה חרב, ואם אין שולטת החרב לא תהיה

סוג אופן של תגובה והספק הזה נותר בלבי עד היום). וכיון שאין העינוי נוגע אליו כלל לפיכך לא עבר המענה על לאו זה כלל, דאין הלאו על עצם אמירת דברי או עשיית עינוי אלא אם אכן באמת הוא מענה את היתום או האלמנה ולפיכך מתרבה הוא לעונשים אחרים ולא למיתה.

לפיכך יש לומר דהחיוב מיתה בזה תלוי בצעקת המעונה משום דצעקת המעונה היא שיעור בעינוי דאם המעונה צועק סימן שהתענה מאד עד שאינו יכול לכבוש את זעקתו וכשמגיע העינוי לכזו רמה מתחייב המענה מיתה על מעשיו הרעים, אבל אם אינו צועק, זה כבר סוג אחר של עינוי ברמה קלושה יותר ולפיכך אי אפשר לחייבו מיתה על כזה מעשה אלא לעונש אחר.

ולפי הפירוש הנ"ל אין הכוונה שאין חיוב מיתה כשלא צועק, דהעינוי שווה, אלא שיש תנאי לחייב מיתה רק כשיצעק, דלפי הפירוש השני אין העינוי שווה כלל, אלא כשצועק זה משמש כאות שהעינוי הוא גדול מאד ואילו כשאינו צועק הוי העינוי קלוש יותר, ולפיכך אין מקום להענישו בעונש כה חמור כמיתה. ואם זהו הפירוש, באמת החיוב מיתה שווה לכל חיובי מיתה בידי שמים ואינו מותנה כלל בדבר חיזוני, ואין הצעקה מחייבת המיתה אלא היא רק שיעור בגודל העינוי, דעינוי שמביא לצעקה משמש כראיה לעינוי חמור שמחייב מיתה, אבל עינוי שאינו מביא לידי צעקה זה סוג אחר ולפיכך אינו מחייב מיתה, וכנראה שכך למד הרמב"ן, לפיכך לא פירק כל כך בפשיטות את קושייתו, וע"כ צ"ל דהמשך חכמה למד כהצד הראשון ודו"ק היטב.

ב"משך חכמה" (פס' כ"ב) "כי אם צעק יצעק אלי" תמה למה (בפסוק כ"ו) גבי השבת העבט נאמר "כי יצעק" ולא נאמר כי אם צעק יצעק אלי, משום דבהשבת העבט יהיה העונש שפלוני הלוה יעשיר ואילו המלוה יעני במקומו. אבל גבי עינוי אלמנה ויתום נאמר עונש, והרגתי אתכם, עונש חמור ביותר ואין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה כדאיתא (ויק"ר פ"ה י"ז ד') ומסתמא גם כאן אין זה העינוי הראשון אלא בעינוי הראשון הענישו בממון רק לאחר שלא למד מוסר ולא שב בתשובה הענישו בגופו לפיכך כתיב, כי אם צעק יצעק כמה צעקות, ולא הועיל לפיכך והרגתי אתכם.

קאי ה"משך חכמה" בזה לשיטתו, דחיוב מיתה בא רק על הצעקה ובאם אינו צועק אינו נענש במיתה ומה שנתרבה במכילתא לעונש אינו עונש מיתה, לזה כתב שרק אם הוא צועק כמה פעמים הקב"ה מעניש את המענה במיתה אבל לא בצעקה אחת. לפי זה יש ליישב באופן נוסף את קושית הרמב"ן למה לא מנו את מיתה זו בין שאר חיובי מיתה בידי שמים. משום דמה שאמרו במדרש שאין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחילה אינו נאמר כלפי חייב מיתות בידי שמים, דאין מקום לומר שמי שעבד בזרות או כשתוי יין יהיה בתחילה עונש בממונו רק כשיעמוד באולתו ימות. דזה אינו, ומה שאמר במדרש שאין הקב"ה נוטל נפשות תחילה נאמר

גזילה, ואמאי לא אמרינן בזה ספק דאורייתא לחומרא כמו בכל ספק איסור.

והכנה"ג בכללי קים לי הביא את תירוץ המהר"י בסאן שבספק ממון לעולם אי אפשר לצאת מידי הספק, כי אם הנתבע יתן את הממון לתובע אזי יהיה אצלו ספק גזילה, ולכן אמרינן שב ואל תעשה והיכא דקיימא ממונא תיקום.

והתומים בקיצור תקפו כהן סי' כ"ג והקונטרס הספיקות כלל א' אות ו' והשערי יושר שער ה' פ"א תמהו על תירוץ זה דהא קיי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב להוציא מהמוחזק, ושם ליכא ספק גזל אצל התובע, דהא הרוב מסייע לו, וכן קיי"ל דגם אם התובע ברי והנתבע שמא אמרינן המע"ה, ושם ליכא ספק גזל אצל התובע, דהא לפי דבריו אין לו שום ספק, וצ"ע מה יענה המהר"י באסן על הקושיות הפשוטות הללו.

והנה המעיין בלשון הכנה"ג שהובא בקונטרס הספיקות יראה שהמהר"י באסן הקשה כן רק על דין קים לי (שאם תלוי בפלוגתא דרבנותא יכול לתפוס ולומר קים לי כפלוגי), שהרי לשון הקושיא שם הוא: "מאי טעמא אומרים קים לי בממונא ולא באיסורא, והרי בממון אם אין הלכה כן הוי ליה גזל ביד המוחזק, וגזל נמי איסורא הוא", וצ"ב טובא למה הקשה כן דוקא על קים לי ולא על כל ספק ממון דאמרינן ביה המע"ה, ונראה מזה דעל כל הספיקות שאומרים בהם המע"ה לא הוקשה לו כלל, ורק על דין קים לי היה קשה לו כן, וצ"ב.

והנה בהמשך דבריו כתב הקונה"ס: "ושמעתי מחכמי דורינו שיחיו שתמהו על דבריו באמרם שהקושיא מעיקרא ליתא, משום דבספק איסורא נמי אזלינן בתר חזקה הן לאסור הן להתיר, והכא נמי איכא חזקה להתירא והיא חזקת ממון או חזקה קמייטא, ובעניותי לא נכנסו דבריהם באזני, דאפילו אי נימא דחזקת מרא קמא היא חזקה המכרעת כדרך שמכרעת חזקה קמייטא בספק איסור, חזקת ממון לחוד בלי חזקת מרא קמא ודאי חזקה שאינה מכרעת היא, דלאו מקרא ילפינן לה, ואין לה ענין לחזקה קמייטא דבאיסורא, וטענת קים לי מהני אפילו בתפיסת השני שאין לו חזקת מרא קמא" כו'.

והנה הקונה"ס נזהר בכבודו של בעל התירוץ ש"לא נכנס באזניו" והעלים את שמו, אכן מותר לגלות שבעל התירוץ הזה הוא אחיו הגדול רבינו הקצות החושן, שכתב כן להדיא בכמה מקומות, בשב שמתתא ש"ד פכ"ד הקשה למה אין הולכין בממון אחר הרוב להוציא ממוחזק, הא רובא וחזקה רובא עדיף, ותירץ דחזקת ממון אלים טובא ועדיפא מכל החזקות משום שכל החזקות הם רק חזקה שמעיקרא היה כך אך חזקת ממון הוא שהוא עכשיו מוחזק בממון, וחזר על זה בקצה"ח סי' ר"פ סק"ב, ובקצה"ח סי' ל"ד סק"ה כתב דחזקת ממון מצטרפת לתרתי לריעותא כיון שעדיפה מכל החזקות, ובנתיה"מ שם סקט"ו דחה דחזקת ממון אינה חזקה המבררת, וציין לדברי הקונה"ס הנ"ל, וכן נחלקו בזה הקצה"ח והנתייה"מ במשובב נתיבות סי' ע"ה סק"ד, ע"ש.

ובשו"ת חת"ס אה"ע ח"א סי' פ' (בתשובה משנת תקע"ט) כתב דחזקת ממון אינה משום חזקה כלל רק שא"א להוציא ממנו בלי ראייה, וציין שכן כתב הקונה"ס, אך בחו"מ סי' ס"ז (בתשובה משנת תקפ"ד) חזר בו וכתב

הנקמה, לפיכך לא חשיב בין חייבי מיתה בידי שמים, שאינו תלוי בשעת עידן דריתחא בעולם.

ברם ב'משך חכמה העיר על הרמב"ן מדברי התוספתא (סנהדרין פ"י הל' ב') דמשמע דאף דכתיב מיתה בחרב נחשב הדבר כמיתה בידי שמים ומנא ליה לרמב"ן דכיון דכתיב חרב אין זה נחשב מחייבי מיתה בידי שמים?

והנה במלבי"ם (בפרשה אות קפ"א) כתב להעיר על מה דכתב הרמב"ם (במורה נבוכים) דכל מקום שנזכר חרון אף בתורה היינו בעון ע"ז, ותמה עליו דהרי כאן נזכר לשון "וחרה אפי" ואין מדובר בעון ע"ז? וזו לכאורה קושיא עצומה. ברם לדברי היעמק דברי"ה הנ"ל אפשר ליישב, דמה שנאמר וחרה אפי והרגתי אתכם וגוי אין החרון אף על מעשה זה דעינוי אלמנה ויתום אלא איירי בעידנא דריתחא, כלומר בשעת חרב ומלחמה, וזהו שנאמר "וחרה אפי" דהיינו כאשר יחרה אפי ויהיה זה עת חרב ומלחמה אז יתקיים המשך הפסוק, והרגתי אתכם בחרב, אבל אין הכוונה שהחרון אף הוא על המעשה עצמו, ולפי מיושבים דברי הרמב"ם היטב.

לפי"ז אפשר גם יהיה ליישב את תמיהת המשך חכמה על הרמב"ן, דאמנם מהא דנאמר דהמיתה תהיה בחרב עדיין אין להוכיח דחייב מיתה זה שונה כל שאר חייבי מיתות בידי שמים, דכאן הכוונה שהיא מתרחשת רק בשעת מלחמה ועידן דריתחא וזה היה יכול להיחשב כמיתה בידי שמים שזמנה הוא בזמן כזה, אבל מכל מקום יש להוכיח דחייב מיתה זה שונה משאר חייבי מיתה בידי שמים, מזה גופא שנאמר כאן הלשון וחרה אפי והרגתי אתכם, נמצא דמיתה זו תלויה בשעת חרון אף כלומר בעידנא דריתחא ואם לא יהיה הרי לא תהיה המיתה הזו, וא"כ במציאות חלוק הוא משאר חייבי מיתה בידי שמים דאף דכתיבא ביה והרגתי אתכם בחרב וזה יכול מצד העניין להיחשב כמיתה בידי שמים כמבואר בתוספתא.

ברם מה שהתוספתא מדברת הוא בחרב שאינו תלוי בעידנא דריתחא שהוא חרון אף, לפיכך מיתה כזו נחשבת כמיתה בידי שמים, אבל מיתה זו דחרב תלויה בעוד גורם שיהיה רק בשעת עידנא דריתחא ובלא זה לא יגיע ובזה חלוק הוא מכל חייבי מיתה בידי שמים שאינו תלוי בחרון אף, לפיכך שפיר אומר הרמב"ן דאין להחשיב מיתה זו בכלל שאר מיתות בידי שמים ודו"ק היטב.

(מהרה"ג החו"ב בעל וברך דוד שליט"א)

בענין המוציא מחבירו עליו הראיה אמאי לא אמרינן ספק גזל לחומרא

מי בעל דברים יגש אלהם (כד, יד)

אמרינן בב"ק מ"ו ע"ב: "א"ר שמואל בר נחמני מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה שנאמר מי בעל דברים יגש אליהם יגש ראייה אליהם, מתקיף לה רב אשי הא למה לי קרא סברא הוא, דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא".

וידועה ומפורסמת הקושיא איך אמרינן בספק ממון המוציא מחבירו עליו הראיה הא כל ספק ממון הוא ספק

לחבריו יש ספק איסור לקבל מיד זה ויעבור גם הוא על ספק לא תגזול", וכן כתב בשו"ת אבני נזר חו"מ סי' ל"ב: "דהא ספק ממונא לקולא ואינו ספק דאורייתא איסור לא תגזול, משום דכנגד זה יש גבי שכנגדו איסור לא תגזול, ואינו מחוייב לאבד ספק ממונא שלו משום ספק ממונא חברו".

וקשה טובא מה יענו היד רמה והשאלת דוד והאבנ"ז על קושיותיהם של התומים והקה"ס והשע"י הנ"ל, וכאן לא יועיל מה שכתבנו בדעת המהר"י באסן, כי הם כתבו כן על כל ספיקות ממונא, כנ"ל.

ולענ"ד יתכן שעומק כוונתם הוא, דהנה הך דינא דספק דאורייתא לחומרא לאו מקרא ילפינן לה אלא סברא היא, דצריך להחמיר כדי לא לפגוע באיסור, אמנם הך סברא היא דוקא במצוות שבין אדם למקום, כי שם רצון התורה הוא שנמנע ממעשים שיש בהם פגם וקלקול, ובזה ודאי ראוי להמנע גם מספק איסור, שהרי ראוי לנו לעשות גדרים וסייגים להתרחק מהאיסור ככל האפשר, וכ"ש שלא לפגוע בדבר שיתכן שהוא עצמו איסור, אך באיסור גזל רצון התורה הוא לשמור על הזכויות של כל אחד ואחד, ובזה מסתברא שאין צריך להחמיר מספק, דמה נרויח בזה, הא ממ"נ אחד מהם יפסיד את זכותו, וגם אין לומר יאה מונח כי כך שניהם יפסידו, ולכן עדיף לומר שב ואל תעשה והיכא דקיימא תיקום.

תירוצי התומים והקה"ס והשע"י והקוב"ש

והתומים בקיצור תקפו כהן סי' כ"ג תירץ על הקושיא הנ"ל "כי כך היו המצוה והלאו של לא תגזול היינו גזל ודאי, אבל גזל ספק אם הוא בידך אין כאן איסור גזל, דכך הלכה נאמרה הממע"ה, ומי שתפס יכול להחזיק ואין כאן ספק איסור כלל כי לא אסרה תורה גזל בכה"ג, ועל תנאי זה נאמר לא תגזול דוקא בודאי, אבל אם יש בידו והוא ספק מותר, כמו דלא אסרה תורה ממזר ספק ומעשר ספק וכדומה הרבה".

וכעין זה כתב הקונה"ס ביישוב הקושיא הנ"ל, וז"ל: "שלא אסרה התורה את הגזל אלא מה שהוא של חברו מצד הדין, אבל מה שהוא שלו מצד הדין לא אסרה עליו התורה, והלכך ספק ממונא שהדין בו המוציא מחברו עליו הראיה, גם דררא דאיסורא לית בה כשאנו מחזירה", וכתב דכע"ז תירץ התומים הנ"ל, וכן כתב השערי יושר שער ה' פ"א בארוכה שכל הלכות גזל נגררים אחרי משפטי הממונא, ואם לפי הדין מותר לו להחזיק ממילא לא נאמר על זה כלל איסור גזילה, ובסיום דבריו כתב דלפי זה באמת ספק גזל אסור מן התורה ככל ספק איסור תורה, אלא דספק גזל הוא דבר רחוק מן המציאות, כי בכל ספק ממונא הורו חכמים מה הדין וממילא כבר אין בזה שום ספק, אך בספק ממונא שאין בו הכרעה ע"פ דיני ממונות באמת אסור מספק כמו כל ספק איסור.

וכדבריהם כתב גם בקובץ שיעורים ב"ב אות רנ"ח, וז"ל: "והנה בכל ספק ממונא דקולא למוחזק ולא אסרינן ליה מטעם ספק איסורא דגזל, היינו משום דאיסור גזל הוא בתולדה מדיני ממונא, וכיון דבדיני ממונא שייך להמוחזק ליכא איסור גזל".

דחזקת ממונא הוה חזקה כעין כאן נמצא כאן היה הממונא ואין יכולת להוציא מידו והוא כעין חזקה דילפינן מבית מנוגע דמוקמינן כל דבר בחזקת שהוא, והיינו כדעת הקצה"ח.

וכבר ציינו רבים לדברי המהר"ק שורש ע"ב שכתב דכמו שחזקה דמעיקרא היא משום דאין לבדות ההשתנות אלא משעת ראותינו אותו כמו כן בחזקת ממונא אין לנו לבדות השתנות הממונא מיד בעליו כי אם באשר יוכרח, ומשמע מדבריו כדעת הקצה"ח דתרווייהו חד דינא נינהו, ונראה דהבין דזה ביאור הסברא דמאן דכאיב ליה כאיביה אזיל לבי אסיא, שלפי כללי החזקות אמרינן דמי שרוצה לשנות את המציאות עליו להביא ראיה, וכל כמה דלא הביא ראיה נקטינן דבאמת הוא של המוחזק.

וכבר האריכו המחברים דמהרבה ראשונים מוכח דחזקת ממונא היא חזקה המכרעת את הספק ולא רק שא"א להוציא ממונא, ולכאוף זה ניחא רק אם הוא משום חזקה, (באמת ענין זה נראה תמוה מאוד דהיכן מצינו חזקה כזו, ונאריך בזה אי"ה במקום אחר).

ומעתה נראה דהמהר"י באסן ג"כ ס"ל כדעת הקצה"ח, ולכן בכל הספיקות לא הוקשה לו דנימא ספיקא דאורייתא לחומרא, דהא אזלינן בתר חזקה כמו בכל האיסורין, ורק בקים לי הוקשה לו, משום ששם הוא פלוגתא דרבנותא וספיקא דדינא הוא, ושם לא מהני חזקה, כמ"ש בקונה"ס כלל ד' אות ד' בשם האחרונים, דחזקה מהניא רק בספק במציאות ולא בספק בדין, כי אין בכח החזקה לפשוט את הדין, ושוב ראיתי מובא שכך ממש כתב בשו"ת שואל ומשיב ח"ב סי' קל"ט (ד"ה והנה בגוף הקושיא) ובספר שם אריה בקונטרס רוב וספק בממונא אות י"ז וכע"ז בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רכ"ד אות י"א, וברוך שכינותי.

אכן עדיין קשה מה שהק' האחרונים על המהר"י באסן דמה בכך דגם לשני יהיה ספק, נימא גם לי גם לך לא יהיה ויהא מונח עד שיבא אליהו, ועוד דמ"מ יהיה חייב לצאת ידי שמים, ואולי י"ל דכיון שבין כך יפסיד הנתבע, מה אכפת לו שיהיה ביד התובע, וגם אם יאמר שאינו מוחל כגון דא כופין על מידת סדום, והפקר ב"ד הפקר.

ביאור דברי ראשונים ואחרונים שכתבו כסברת מהר"י

באסן

והנה כל זה נכון בישוב דברי המהר"י באסן, אמנם מצינו לכמה ראשונים ואחרונים שאכן כתבו כסברת המהר"י באסן על כל ספק ממונא ולא רק על קים לי.

דהנה ביד רמה ב"ב קנ"ה ע"ב כתב: "וגבי ממונא אע"ג דאיכא איסור גזל ואיסורא דאורייתא הוא, כיון דכי אזלת להאי גיסא איכא למיחש לאיסורא דתובע וכי אזלת לאידך גיסא איכא למיחש לאיסורא דנתבע אוקי ממונא בחזקת מאריה ואי זבין לא הוו זביניה זביני", הרי שכתב ממש כתירוצו של המהר"י באסן, והאחרונים שדחו את דברי המהר"י באסן לא ראו את דבריו כי נדפס רק במאה הקודמת.

וכן כתב סברא זו בשו"ת שאלת דוד להגר"ד מקרלין יו"ד סי' ז', וז"ל: "והטעם נראה לי כמ"ש על כל ספק ממונא דקיי"ל דהוי לקולא ולא אמרינן דליהוי לחומרא מטעם ספק גזל שהוא איסורא, וכתבתי דלהכי מקילין משום דגם

וכן השערי יושר עצמו העיר דברשב"ם ב"ב נ"ז ע"ב משמע להדיא דכל ספק ממון לקולא, דאמרי' שם "רב פפא אמר אידי ואידי בחצר השותפין ואיכא דקפדי ואיכא דלא קפדי גבי ממונא לקולא גבי איסורא לחומרא", ופי' רשב"ם "יש לנו לילך להקל ולומר שאין השותפין מקפידין זע"ז ומותר להעמיד זה בהמותיו בחצר כל זמן שאין חבירו מעכב עליו, והיינו קולא שאנו מתירין לזה מסתמא להעמיד שם בהמותיו אע"פ שלא נטל רשות מחבירו", ונדחק השע"י בזה מאוד, ע"ש, וכן הקוב"ש שם תמה על הרשב"ם אמאי ספק גזל קיל מכל ספיקא דאיסורא, והניח בצ"ע.

ובאמת לא הבנתי אמאי כ"כ פשיטא להו לשע"י והקוב"ש דספק גזל לחומרא, הא לפי מה שיסדו שדיני גזל נגררים אחר דיני הממונות לכאו' היה מקום לומר דאחד מדיני הממונות הוא דספק ממון שרי, וכדאמרינן בחולין קל"ד ע"א "ספק ממון לקולא", ויש בזה גם סברא נכונה כמו שביארנו לעיל, וממילא לא שייך ביה כלל איסור גזל, דהא על ספק ממון לא נאמר איסור גזל כלל.

ובשו"ת מהרש"ם הביא ראייה דספק גזל אסור מב"ק צ"ט ע"ב דמבואר שם להדיא דספק גזל אסור, וכן הביא ראייה זו הגרי"פ פערלא בביאורו לסה"מ לרס"ג ל"ת רע"ו, אכן לשיטת הקצוה"ח דחזקת ממון היא חזקה מכרעת כמו חזקה דאיסורין נראה דלק"מ, דאה"נ ספק גזל מותר, אך זה רק בספק שאין בו חזקה, אך שם מיירי דיש חזקה לאחד מהם ובזה אזלינן בתר החזקה כמו בכל הספיקות, אך מ"מ שפיר קרי לה "ספק גזילה", כי החזקת ממון היא רק הנהגה לדידן אך אכתי מקרי ספק, (כעין מש"כ התוס' רא"ש ב"מ ו' ע"ב דרוב נמי מיקרי ספק אלא שהתורה התירה ספק זה באיסורין).

והשערי יושר כתב דלפי מה שביאר תירוץ זה לא קרב כלל לתירוץ של התומים, כי לפי דברי התומים ספק גזל מותר, אך לפי דבריו ספק גזל גם כן אסור, ונראה דלא ראה את דברי התומים במקורם, רק את מה שכתב הקונה"ס בשמו בקיצור, כי מלשון התומים הנ"ל נראה להדיא דכוונתו כדברי הקונה"ס, דהא כתב "אבל גזל ספק אם הוא בידך אין כאן איסור גזל", דוקא "אם הוא בידך" דהוי מוחזק, אך בלא"ה מודה דספק גזל אסור, ומה שדימה זאת לעשירי ודאי ולא עשירי ספק, אין כוונתו דגם כאן אמרינן גזל ודאי ולא גזל ספק, אלא כוונתו דכמו ששם בספק לא נאמר איסור כלל, כך כאן במקום שיש היתר להחזיקו ע"פ דיני ממונות לא נאמר כלל איסור לא תגזול.

ובעיקר מה שנקטו השע"י והקוב"ש בפשיטות דספק גזל ג"כ לחומרא, הנה בביאור הגר"א חו"מ סי' קנ"ה סק"ח כתב להדיא שנחלקו בזה הרמב"ם והרא"ש, ומיירי שם בבעיא דלא איפשטא בענין הרחקת נזיקין, דהרמב"ם פסק שצריך להרחיק והרא"ש פסק שלא צריך, וכתב הגר"א: "וטעמו של הרמב"ם כיון דמן התורה נזקין אסור אזלינן לחומרא, מה שאין כן להרחיק אחר כך, כמ"ש בספק בכור המוציא מחבירו עליו הראיה, וכן באבידה, אבל הרא"ש סובר אף על גב שהוא דאורייתא כיון דמילי דממונא אזלינן לקולא, כמו שכתוב בסוף פרק הזרוע ושאר מקומות, ועיין ר"נ בנדרים ז' א' ד"ה ולענין כו', אבל הרמב"ם סובר דוקא להוציא מחזקתו כגון שכבר עשה, וכמו שכתוב שם בחולין פרה בחזקת כו' קמה כו', וכן בפרק קמא דיומא במעשר ראשון ומעשר עני המוציא מחבירו עליו הראיה, וכן בספק בכור המוציא מחבירו עליו הראיה, וכן כאן שבא להזיקו", עכ"ל.

"נחשבה" – הגאון רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א **נעשה ונשמע**

שבת דפ"ח בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ירדו כתות מלכי השרת ונתנו לכל אחד ב' כתרים אחד כנגד נעשה והשני כנגד נשמע, עיי"ש. ותמוה דלכאורה כשם שאין ב' מלכים משמשים בכתר אחד, כך אין מלך משמש בב' כתרים.

אמנם התבוננתי אחר שעיינתי מעט בדברי המהר"ל בתפארת פרק כ"ט, דכתר אחד הוא לגוף וכתר שני להנשמה.

דהנעשה גורם שהנעשה של הגוף אינה לפי השכל אלא לפי התורה, והנשמע היא שהנשמה נשמעת רק לדעת התורה וממילא דנמצא ששניהם ב' מלכים ובעו ב' כתרים, ודו"ק.

וזהו תורת ה' תמימה משיבת נפש, דע"י התמימות דהתורה היא משיבת נפש.

ואמנם זהו כאשר האדם תמים עם התורה, והכונה שהאדם משעבד את עצמו לדעת התורה. וזהו דבר שצריך להתרגל אליו ולהנך עצמו לזה, והוא ענין בכל דרכי דעה, אשר אף שהוא ושדאי דרגה גבוהה מאד, אמנם מ"מ זאת צריכה להיות המטרה של כל אחד והמשימה הראשונה והאחרונה בחיים, לשעבד עצמו לתורה, וכך אנו מתפללים בכל יום, וכוף את יצרנו להשתעבד לה, ואשר באמת זהו הרצון הפנימי בעומק של כל יהודי, גם כאשר באופן היצוני, הוא מסרב לכאורה ומתעקש שלא לעשות רצון בוראו, ועל אהת כמה וכמה, שיש ויש יכולות באם להשתעבד בפועל. לרצון התורה, והוא ג"כ אמרם עשה רצונו כרצונך, שהאדם צריך להתאמץ צריך להתאמץ שרצונו של מקום יהיה רצונו, והוא הוא הבן הורין האמיתי שעושה רצון בוראו, שהוא הרצון הפנימי שלו בעצמו.

ויתכן עוד שנעשה הוא במצוות שבין אדם לחבירו, ונשמע הוא במצוות שבין אדם למקום, והם שני ענינים שהאדם צריך להתאמץ בהם, ואין מלכות אחת נוגעת בחבירתה, כי הם שני עניני מלכות, ושני יצרים שצריך לכבוש, דבין אדם לחבירו, וזהו כבישת היצר הכעסני, ובין אדם למקום והוא כבישת היתר התאוונתו, ודו"ק בזה היטב.

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק י"ז "שומרי החומות"

תקציר קצת נרחב:

חיים שלום פינקלשטיין מהעיר אמשינוב הוא עילוי נדיר ביותר, אביו רבי שלמה זלמן חיך אותו ועיצבו עד למוותו הפתאומי כשהוא רק בן 13 וחצי, הוא נכנס לדיכאון ושוקע באפתייות מוחלטות, עד שחברו של אביו, רב משה יוסף היוזמן מחלץ אותו בדרך יחידית, הוא קובע ללמוד איתו יחד עם בנו אפרים זלמן. לאחר זמן הוא מחליט לארס אותו עם בתו צארטיל, הוא עושה זאת בצנעה לפי ההדרכת האדמו"ר הקדוש. באמצע שנת תרצ"ח מתחיל רב משה יוסף לקלוט כי המצב נעשה מסוכן בפולין, היא עומדת ליפול כפרי בשל בידי הנאצים ימ"ש ומי יודע אם תהיה לה תקומה. הוא עושה השתדלויות רבות להעביר את משפחתו ומשפחת המחוזנת פינקלשטיין לירושלים, לפני שהדלת תנעל, בדרך אירע לחיים שלום נס גדול, היה לזה תהודה רבה, כל נוסעי האוניה באים לשמוח על הצלתו ממות, בין האנשים היה אדם מסתורי בשם ר' משה כהן יהודי ירושלמי שהגיע לפולין ורוסיה למטרת "שנור" רב משה יוסף וחיים שלום קשרו עמו שיחה והתגלה שהוא גאון פלאי ששולט בכל מכמני הש"ס. לאחר שמגיעים לירושלים הם קובעים שרב משה כהן ילמד את שני הבחורים. בינתיים מתברר שחיים שלום מעורר עליו קנאות הרבה בחורים שלא יכולים לעכל את המטאור החדש. וכוח שלם מתעורר בין רב משה יוסף לחברותא שלו, רב אלימלך פישמן, האם באמצע מלחמת העולם כשכל העולם שותת דם יש מקום לערוך שמחת נישואין, רב משה יוסף מחליט לעשות שאלת רב את המר"צ שלו.

יענקל פרלוביץ נחשב בירושלים לאדם מוצלח, יחסית לחבריו הקנאים שנמקים בט' קבים של עוני טבול בדלות, נולד הוא עם כפית זהב בפה, תמיד ידע להריח עסקים שמניבים תשואה ולהוציא מהם את המקסימום, כך פתח שתי חנויות מכולת במאה שערים במקומות מאד נגישים וחנויות נוספת לממכר ד' מינים ברחוב 'חברת ש"ס' שתוחלת חייה בשנה קטנה מאד אבל ההכנסה ממנה נותנת לו מרווח נשימה למשך ארבעה או חמישה חודשים.

הוא רק סיים עם זה וכבר התעסק באפית מצות, הייתה לו מאפיה קטנה בפאתי שכונת הבורכים ואפו בה "מצות יד" לשמה משעת קצירה, היו לו שלוש חבורות שברר אותם כפי שבוררים אורז, כולם היו חסידים ואנשי מעשה זריזים מאד במלאכתם, כשעל ראשם ניצח רב מעשיל געלבאך חסיד צאנז לוחט מעובדי ה' המיוחדים שאינו מכיר את רחובות ירושלים מלבד את הדרך מביתו לבית הכנסת וחזרה, מלבד זאת היה דקדקן גדול בהלכה וכל מעשיו לשם שמים, מכך התפרנס ר' יענקל כל חודשי הקיץ.

כך יכול היה להרשות לעצמו להחזיק מחסן ליינות משובחים שרכש מחברת "טפרברג" שמיועדים היה לקידושים ושמחות ו"יין מצוה" לליל הסדר, היו לו שני אברכים צעירים שניהלו זאת הם נקראו "דיא שענקקערס" (מוזגים) הוא התחרה בהצלחה עם רב ברוך בר"ל צ'ל (המכונה שענקער, יהודי של צורה סמל ומופת לישירות מיוחדת) הייתה לו חנות במרכז מאה שערים והיו לו קונים נאמנים שלא עזבוהו, אבל יענקל פרלוביץ זיב לא אחת בקונו ועשה גם שם חייל.

הוא היה אחד הבוחדים בכל אזור מישורים (מאה שערים) שהיה לו מחסן של יינות מכובד בן שלושה חדרים די גדולים, די היה לו בשניים מהם, את השלישי הפנימי ביותר שלא בא לכלל שימוש הקדיש "לשם שמים" "לתקן עולם במלכות שקי" רק בוחדים ביותר ידעו כי שם הוא מקום כינוסים חשאי שרק "בני עליה שטבלו בנהר דינור" זכאים להיכנס בו, כל מי שהיה חבר הושבע על סודיות מוחלטת ואביו היה למי שידליף שמץ ידיעה, ואין המקום להרחיב.

רב יענקל ועמיתו רב לייבל ווערקער (ליטאי שהפך לחסיד תו"א) היו בוערים באש הקנאות כנגד אותם סורדים שהחלו לפשוט את טלפיהם ברחובות ירושלים של מעלה, לא די להם ב'תל אביב' בירת הזוהמה, הם באו לכבוש פלטרין של מלך העיר שבין החומות ומחוצה לה. באסיפת חירום הרים רב לייבל ווערקער את "נס המלחמה" מול הני בריוני שרוצים לעשות את ירושלים לפארז של מטה. בכינוס היו כארבעים חמישים אברכים ובוחרים מטובי ירושלים, חלקם הארי היו מפרושי ירושלים אבל היו ביניהם גם חסידים שנעקו להגן על החומות.

באותו אירוע נתן רב לייבל ווערקער לארגון החדש שם בעל צליל נאה "שומרי החומות" שם לא יומרני למדי, הם רק מהלכים כשומרים על גבי החומות הבצורות ומונעים שחלילה וחס לא יפערו בהן סדקים. באותו מעמד אמר רב יענקל פרלוביץ שהוא מטה את שכמו הכלכלי לשאת בעול הקדוש, שלא יצטרכו לדפוק על הדלתות ולקבץ את פרוטותיהם העלובות של בני ירושלים שמתים עשר מיתות מרעב בכל שבוע. וק הפך המחסן בכל יום שני בשבוע ליום הכינוסים באותו יום געולה הייתה החנות כדי שלא ידעו מה נעשה מסביב.

עשרה אברכים ובוחרים בגילאים שונים נבחרו מתוך הקבוצה הגדולה, בזהירות רבה על ידי רב לייבל שהכתיר את עצמו בתואר קמב"ץ (קצין מבצעים), כל אחד נבדק בעשר עיניים, לדעת שיכל מעשיו לשם שמים וכולו קודש למטרה הקדושה! הם המטה המבצעי (כעין חפ"ק-חדר פיקוד) שם מתכננים החברים את המבצעים השוטפים, בהם הם מזכים את ירושלים של מעלה, הם עורכים עשרות מאמרי התעוררות שחתומים באנונימיות כדי שחלילה וחס לא יכשלו בלשה"ר. מי שזקוק לתוספת תימרוץ

מקבל 'פאשיקעוויל' (כתב פלסטר) שעוזר לו לחזור בתשובה במהרה. אלו רק מקצת מן המקצת מהמעלות הצפונות בחדד זה של ישיבה של מעלה.

בלילה זה ישובים היו בחדר הכינוסים, עשרת האברכים והבחורים סביב לשלחן אובלי גדול, כשבידי כל אחד רשימות שונות ומבטיהם בוחנים בעין רב כל נתון שברשימות. ניכר עליהם שהם עתה עצבנים מאד ומבטיהם אינם ממוקדים כבכל כינוס, הם ממתנים עד בוש לראש החבורה ר' לייבל ווערקער שמשום מה בושש לבוא.

אף שעדיין נחשב שומרי החומות כארגון בחיתולים, זכה כבר לקצור הצלחות גדולות בתחומים רבים של האידישקייט, מבצעים כאלו לא היו יכולים להיעשות בצורה חפזה ולא מתוכננת כראות, לפיכך נהג רב לייבל שהיה אדם מסודר ומתוכנן בכל מעשיו, לערוך ישיבות שבועיות כדי להחליף מידע ולבחון צעדים שונים ומגוונים במלחמה הקשה נגד הציונים, בכדי למגר את הווירוס הקטלני של ארגוני המחתרות הציוניים, שלא די בחוצפתם להתגרות באומות ולעבור על "שלושת השבועות" ובכך ממיטים רח"ל אסון כבד על הישוב היהודי הקטן בארץ ישראל כאשר הערבים המאוימים עורכים בשל קד מאורעות ופוגרומים איומים ונוראים, לאחרונה הם מגדילים חטא על פשע, הם נועצים את ציפורניהם המזוהמות בארס כפירה לתוך המחנה הקדוש, כשהם מנסים לקחת כל בחור וטוב אליהם.

יוסל מיכלוביץ אבך בעל שער אדמוני אש, כדור מרץ מהלך בן 30 פלוס, הוא הפעיל המרכזי בקבוצה (דרגה אחת אחרי הקמב"ץ המהולל) לגודל המתח פולט הוא אנחה קשה ששוברת חצי גופו של אדם אל עבר חבריו בדרשה מתוכננת.

ערצו (הקשיבו) רבותי הנכבדים, המצב עתה לא קל כלל וכלל, בקצב המהיר שבחורים יקרים בועטים בכל הקדוש לנו בעד חופן מנעמי העוה"ז, שאפילו אינם "נזיד עדשים" מוכנים הם למכור את כל האידישקייט למרבה החרפה, עם קצב הקלקול שמגיע כמעט לממד מגיפה, אנו עלולים למצוא את עצמנו בשוקת שבורה.

בשורה רעה מאד בפי, לאחרונה ישנם "פורשים" חדשים (פריש געבאקענע) בחורים טובים שנשרו רח"ל מהישוב הישן והצטרפו אל הציונים האחרים שר"י, הם התנוספו לארגוני האצ"ל והלח"י הגרועים שבמחתרות, בשל העזתם הרבה לפגוע ב'ענגלאנדער ארמיי' (הצבא הבריטי) ואלו הם: יצחק איליסון, משה טוודס אייכלר, נחמן שיינקאפ, והגרוע מכל, מיכל שוורץ "העתיד של ירושלים" מי ידע אם אין עוד כמה על הכוונת, אני יודע שהם היו הבחורים הטובים ביותר בישיבות "עץ חיים" ו"חיי עולם" וממש בעת האחרונה הצטרפו לארגוני האצ"ל ולח"י בחדווה ושמחה ונשבעו אמונים למדריכים, אפילו במחיר חייהם, ה' ירחם.

קחו את מיכל שוורץ "דער בעסטער פון דיא בחורים אין ירושלים עיה"ק" (הבחור הטוב ביותר) דיברו בו נכבדות עם הבת של רבי טוודוס תפיליסקי מראשי עדתנו. לא מזמן סיים את הש"ס עם כל התוס' ונבחן מבחן סיכה... והנה לגודל הבושה והחרפה שינה את טבעו, בשל איזה מסית ומדיח ימ"ש שהצליח להכניס אותו לשורות הלח"י.

לא ברגע אחד עליתי עליהם, לילות שלימים נדדתי משנת, כדי לחזור לשורות הארגונים ולגלות מי הם הפורשים החדשים, בהתחלה היה הכל שמור כסוד גדול, הם עשו זאת בחשאין אחרי סדר שלישי, היה להם איש קשר את נח'צה ברמן שר"י "שנה ופירש" ותיק, שכבר קיבל מאתנו חבטות בכל חלקי גופו, אבל הוא לא נבהל מאתנו ועדיין ממשיך לקלקל את טובי הצאן, הוא זה שדואג לגייס את הבחורים הצעירים קלי הדעת לארגוני האצ"ל והלח"י. הוא יודע לפתות אותם בכל מנעמי העוה"ז ו"הקיייליקערס" (המקולקלים) שמשחרים לשינוי בחיים הנואשים ובעוני הכבד שהורגלו אליו, פוזלים בשל זאת לחיים שמעבר למתס, אולי שם יהיו להם חיים קלים יותר. תודות למידע סודי פנימי יודע אותו רשע מרושע נח'צה על מי להתביית ובאדיקות עצומה שלא מביישת מיסיונר צד את הציפורים קלי הטרף.

אם לא אנו "שומרי החומות" מי יודע עוד כמה מבחורינו היו מצטרפים לגל הנושאים שנסחפים לגודל הבושה והחרפה בקלילות אל אותם ארגוני המחתרות רח"ל, הם חשים כי אצל החילונים יש משהו יותר טוב ממה שיש להם. חלק גדול מהחולשה שיש לאותם בחורים, נובע מהעוני הקשה ששורר בירושלים, לצערנו הרב בגלל העוונות הרבים.

הרבה בתים ויתרו על ארוחות מסוימות, כי לא היה להם במה להאכיל את בני ביתם הרעבים. פתרון יצירתי לבעיה היה, לדלג פה ושם על כמה ארוחות זניחות, כדי שהמזון שבבית יספיק לכולם.

דבר נוסף שהביא לאותם בחורים משיכה אל העולם האחר, בגדיהם השחוקים והמהוהים שלבשו ועוותו את כל צורתם החיצונית, טבעו של בחור צעיר שרצה להתלבש יפה ולהיראות טוב, אבל מה לעשות לאנשי הישוב הישן לא היה בחור אחד שהלך עם בגדים חדשים (חוץ מלבר מצוה וגם לא כל אחד) כמעט כולם הלכו עם בגדים מטולאים טלאי על גבי טלאי.

לעומתם נראו החלוצים שבעים וטובי לב, תמיד חוגגים ועליזים, כנראה שהחיים שלהם יותר טובים. הם גם חזקים מאד ולא פוחדים מלהילחם עם הערבים והאנגלים, אין דבר שמרנן לב בחור צעיר כששומע איך מצליחים אנשי המחתרות לעשות שמות בקרב האנגלים ששולטים בארץ ביד עריצה, הם אינם פוסקים מלהצר את צעדי היהודים וכשהם שומעים שעושים להם פריילאך (שמח) נהיה להם טוב על הלב (ס'איז א'סימן אז מ'איז עפעס ווערט - זה סימן ששוים משהו) שני הדברים יחד נוגסים בעקביות, בחלק הרגיש של בחורים שמתחילים להתבגר, זה מושך אותם כמו פרפרים אל האש.

ועל כל הצרות יש את המסיתים ומדיחים שעוזרים לאותם בחורים קלי דעת להגיע אל המחנה הנגדי, לעשות להם היכרות וללמדם אך להשתמש "מיט שיסערוס און מיט באמבעס" (באקדחים וחומרי נפץ) בכך הם מסירים מהם את כל החסמים. בהם אנו נטפל בנפרד בס"ד כמו בנחצה, אל דאגה יומם קרוב, מלבד נחצה עוד שני מסיתים חדשים אצלי כעת על הכוונת, לדעתי הטובה, צריכים לפסוק להם דין "מורידין ולא מעלין" (לא פחות) אבל לא נעשה מעשה, בלי ראש החבורה שלנו היקר, כשיגיע נדבר איתו על העניין.

אשרינו ומה טוב חלקנו שזכינו להקים את ארגון "שומרי החומות" שעומד במסירות נפש על משמר היהדות, אנו עוקבים אחר כל מי שיש עליו שמץ קלוש ביותר של חשד אפילו אם זה בבואה של בבואה ואולי אף פחות מכך, לנו זה לא משנה, כי בעניינים כאלו אסור להקל חלילה ראש... וכל המרבה להחמיר בעניין, תבוא עליו הברכה, וכשבאה ברכה חשוב להרבות בברכות שמים מעל ומתחת. סיים יוסל מיכלוביץ את נאומו בפתוס, מציץ על חבריו אם דבריו עשו את הרשם הרצוי.

"מה אתה מרבה במלל מיותר, קוטע את דבריו יענקל פליישמן בכעס רב, אותי מעניין יותר לדעת איפה הוא רב לייבל ראש החבורה, האם שכח שאנו יושבים כעת בחפ"ק בשעה כה מאוחרת, מנודדים שינה מעניינו?"

יענקל פליישמן נישא לפני שנתיים, זוגתו היקרה יענטיל דבושא כועסת עליו מאד, שבמקום לשבת בבית ולעזור לה בעול הבית מוצא לעצמו תר"ג תירוצים אך לחמוק מלעזור, באחרונה איימה עליו כי אין לה בעיה לשוב לבית הוריה עם הפעוט בן החצי שנה וכשהשווער (גברא אלמא לא בעלמא) ידע על כך, הוא יעשה לו חיבוט ערבה בהידור מלא.

"באמת איפה הוא? אולי יש לו איזה משהו חשוב לסדר כדי שיהיה לנו על מה לעבוד". עונה כמצדיק, רעהו חיים שלמה בערגער שב"ה אין לו את דאגות הפרנסה ועול המשפחה, כי הוא נחשב "אנאלטער בחור" (רוק מבוגר) לעת עתה!

"אני מחכה עוד עשר דקות ולא יותר, מגיב יענקל פליישמן, אני לא יכול להבריז יותר מיד. רחיים על צווארו ועסוק!?"

"עם כאלו טענות אתה מוציא לנו את כל הרוח מהמפרשים, אנו עובדים במלאכת הקודש יומם ולילה בלי לקבל פרוטה אחת משום ארגון, הכל בשביל להציל את הישוב הישן מפני המהרסים והמחבלים, צריך לקחת את הכל בפרופורציה, ואם פעם מתאחר לו ראש החבורה לא נהפך העולם" השיב כנגדו יוסל מיכלוביץ פגוע מאי ההתייחסות להרצאתו הענקית עליה עבד כמה שעות.

"ואני חושב בדיוק להיפך, כדי להצליח במשימות צריכים להיות דייקנים, קורץ און שארפ (קצר וקולע) ברגע שמורחים את הזמן וכנסים כל המפריעים למיניהם ומקררים את האמבטיה".

"צודק עמיתי רב יענקל פליישמן, התעורר לייזר גרומן מראשוני החבורה להיות עזר כנגדו. אם נתחיל לזלזל בזמנים לא נגיע לכלום".

"טוב נמתין רבע שעה עד עשרים דקות" נענה יוסל מיכלוביץ במחווה פיוס.

נחצה ברמן אינו שוקט על שמריו, למרות שהיה כבר מסומן אצל שומרי החומות וחטף מכות רצח לא נרתע מלהעביר בחורים טובים לצד הנגדי, הוא שוא את כל החרדים שגאה תהומית עוד מילדות, היה לו אבא אדם קפזן שירד לחייו, הוא לא יכול היה לסבול שהבן שלו הוא "ליידיגער" (ריקן) שמעביר את ימיו בבטלה" לא היה פעם אחת שלא העיר לו על פחזותו וקלות ראשו, הערה מצטרפת להערה, בכך העמיק את שנאתו לכל דבר שבקדושה ואת כל מי שמייצג אותה, לפיכך כאב לו שכל חבריו יושבים ולומדים תורה ונהנים מהלימוד.

כדי להשקיט את תסכולו, נעשה רח"ל מסית ומדיח, הוא היה בעל חוש ריח מפותח ביותר וידע להבחין בכל בחור חלוש אופי, הוא היה עוקב אחריו בסבלנות של פנתר (שעוקב אחרי קורבנותיו עד שסוגר עליהם). אך לא די לו בכך, היו לו גם משתפלים שערזו לו במלאכה, הם היו מסמנים לו מטרות שלא ידע עליהם ואת יתר המלאכה היה עושה נחצה עד לסיום הצייד.

אחד מעוזריו היה יונטי פראגער בחור שלמד ב"תורה ויראה" הוא בא מבית קנאי מאד וינק משם את משנת חייו, אבל הייתה לו משנה נוספת "צבירת כסף מהצד" הוא היה חמזן ואהב מאד את תפנוקי החיים שלא היו מצויים כלל בביתו, אחת הדרכים לצבור הון עבר דרך מסירות לנחצה, על כל ראש היה מקבל סכום כסף, כמה עשרות "גראשין" סכום מכוון לבחור צעיר כמותו. הוא היה מרחרח אחרי כל מיני חלשי אופי או סקרנים שמתעניינים בעולם הגדול, ובזמני הפנאי היה משוטט במקומות חשודים לבדוק מי פוזל למקומות ההם.

אלא שבו זמנית עבד גם עם הצד הנגדי, הוא שימש כ"סוכן כפול" הוא ניחן בערמומיות נדירה וידע אך לשחק את השיה התמימה שתוכה כברה ומעולם לא הוציאה שקר מפיה, כך היה מעביר מידע לרב לייבל ווערקער על כל מטרה חדשה שמנסה את מזלה במקומות האסורים, רב לייבל היה מפעיל בחשאי את הגדוד שלו כדי לנטרל את המטרה החלושה ושליפתה מצפורני נחצה המסוכן. תמורת זה היה מקבל סכום של עוד כמה עשרות גראשין מרב לייבל, בכך נמצא משתכר בכפלים. כמוכן שעשה את מעשיו בשיא התחכום, כך לא ידע כל צד כי הוא משרת בו זמנית גם את הצד הנגדי.

יום אחד התייצב לפני רב לייבל ווערקער וסיפר לו "בהתרגשות עצומה" על פלוני אלמוני שנמצא בשעות לא שעות בלילות החורף הארוכים באחד המקומות החשודים וש לתת עליו את הדעת.

כשאמר את שמו נדהם רב לייבל מהמידע הסודי המדהים, ברגע הראשון ניסה לבטל את המידע, זה לא יתכן, הבחור הזה הוא ממש לא הכתובת, אבל כשיונטי נשבע בנקיטת חפץ שראה אותו כבר פעמיים במקום ההוא, החליט לקחת את הפיקוד בידיים.

כמה לילות נדד שינה מעיניו שכבר צבו מחוסר שינה מצטבר. מעקבו לבסוף עלה ביזו, לילה אחד הבחין בבחור ירושלמי מהלך בסוף מאה שערים בשעה 4 לפנות בוקר, עטוי צעיף עבה שמכסה כמעט את כל פניו, כביכול עשה זאת להגן על עצמו מפני הצינה הירושלמית הקשה ששוררה בשעות אלו ברחובות, משום מה הוא אינו לובש את מגבעתו הירושלמית, כנראה ששכח אותה בבית.

[כמו שכנו היקר אלינקה שהחל להתדרדר בשל מפגעי הזמן, יום אחד פגש אותו ר' לייבל מהלך גלוי ראש בלא בושה באחד הרחובות, הוא התחלחל מהמחזה האיום ושאל אותו בנייפה מרובה: אלינקה וואו איז דיא יארמולקע? הלה לא התבלבל לשניה "אוי וועה כ'האב דאס פארגעסען אויפן קישן (היכן הכיפה שלך? אבוי שכחתי אותה על הכרית) כיום, אלינקה שוכח כל השבוע את הכיפה על הכרית]

רגליו של רב לייבל מתחילות לחוש את האדרנלין זורם בשצף קצף בעורקיו, ב'ה סיא דאה וואס צו טהאן מאגעהט נישט מיט אויפגעלייגטע הענט (יש מה לעשות, אנו לא יושבים חבוקי ידיים), הוא עוקב אחרי הבחור שממהר מאד, רגליו נושאות אותו במהירות של סוס מרוץ משופר, נראה שאצה לו הדרך, כנראה שיש לו סיבות טובות לכך. משום מה הוא לא מבחין ברב לייבל שיודע להסתיר את עצמו, נצמד לקירות מאה שערים עד שדומה שהוא חלק מהבניין. הבחור מגיע לסמטה לא טובה.

"יונטי צודק, הוא באמת שווה את הכסף שאני משקיע בו, הסחורה שסיפק לי נותנת לי כעת הרבה עבודה טובה, האזור בו הוא נכנס אינו מיועד ללימוד שטיקאלע תוס" חושב לעצמו רב לייבל כולו רוה נחת, חש עצמו "שותף למעשה בראשית" בלעדיו העיר הייתה שוקעת לתהום רח"ל, יש כל כך הרבה לילות ארוכים בחורף, קר מאד בחוף והאנשים מתכנסים בתוך בתיהם, וועדים מהצינה הירושלמית שחודרת לתוך העצמות, למי יש את הראש לעקוב אחרי אותם קלי דעת שמחפשים בממלכת החושך את היצר הרע בנרות.

"צריכים להתקדם, הבחור זריז מאד, אם אשקע בחלומות לא אראה את המשך הפעילות". מזרח ר' לייבל את עצמו.

הלה מתקרב לבית שחציו חרב, ור' לייבל אחריו, הוא מהמם לעצמו: מעניין לבית החרב יש דלת חדשה, ממש שעטנו, בס"ד סיא ווערט פריילאך (נהיה שמח) ומשפשיף ידיו במרץ.

הבחור מוציא מפתח מכיסו מפתח מואך, הוא פועל בזריזות רבה, כנראה כדי שלא יספיקו לעקוב אחריו, הוא פותח את הדלת ונעלם כהרף עין. רב לייבל התקרב לבנין ובדק את הדלת, האם היא ניתנת לפריצה "סיא נישט קאמפלעצירט" (זה לא מסובך) יש לנו את החסידים ואנשי מעשה שאמונים במלאכת הקודש, הדלת נראית די חסונה, כנראה שמי שהזמין את הדלת ידע היטב את מלאכתו, אך ב'איל ברזל" יוכלו לנגח את הדלת ולהפילה, כפי שעשו הרומאים בזמנם" צחקק בהנאה.

"וואס מיינסטו, אז פון מיינע שארפע אויגען וועסטו פארשוואונדן ווערין? (מה הנך חושב שתעלם מעיני החוזות) מגנך לו רב לייבל בסדיסטיות, באלד וועסטו זעהן אז קיין זאך בארהאלט זך נישט פון מיר (עוד מעט תראה ששום דבר לא נעלם ממני)

"צריכים להתחיל בעבודת הקודש לדוג את הדג השמן כשהעולם ידע את התגלית רבים לא יוכלו לישון בלילות, הם יראו שלא בחינם עובד לייבל שעות רבות ממש שלא על מנת לקבל פרס, מאכט זך גוט משוגע (עושה עצמו לגמרי משוגע) כדי להציל את כל העולם. אולי הפעם כבר יפסיקו לזרוק עלינו אבנים ולכנות אותנו "מחריבי קרנא"

האמת תצוף מעל פני הקרקע, והיה זה שכרי!" הבליוח בו תקוה כמוסה.

~~~~~